

quam rebus communicare voluit: unde videtur quod naturas spirituales, in quibus maxime sua bonitas relucet, creavit in numero quasi improportionabiliter crescente numerum naturarum corporalium. Qualiter autem distinguantur ad invicem, accipere possumus ex verbis Commentatoris in III. de Anima, ubi dicit, quod si natura intellectus possibilis esset nobis ignota, non possemus assignare numerum substantiarum separatarum.

Unde dico, quod secundum gradum possibilitatis permixtae in natura angelica, est eorum distinctio. Dicitur enim supra, quod ipsa natura, vel quidditas Angeli est possibilis respectu esse quod a Deo habet. Invenitur enim natura cui possibilitas admiscetur plus & plus distans ab actu, secundum quod recedit a similitudine divinae naturae, quae est actus tantum. Illa ergo quidditas est actus completus praeter quam non est suum esse, scilicet naturam divina: (4) & illa quidditas simplex quae est propinquior per similitudinem ad divinum esse, minus habet de potentia, & plus de actu, & est Deo vicinior, & perfectior: & sic deinceps, quousque veniatur ad illam naturam quae est in ultimo gradu possibilitatis in substantiis spiritualibus; adeo quod non acquiritur sibi esse nisi in altero, quamvis esse suum ab illo non dependeat, scilicet intellectus humanus, qui secundum Commentatorem, est ultimus in ordine naturarum intellectualium, sicut materia prima in ordine corporalium.

Ad primum ergo dicendum, quod sicut in primo Libro dicitur, est, unum dicitur dupliciter. (5) Uno modo secundum quod convertitur cum ente, quod non determinatur ad aliquod genus, & similiter nec multitudo sequens ad tale unum; & talis multitudo ponitur in Angelis, quae non sequitur divisionem quantitatis, vel materiae, sed distinctionem naturarum. Alio modo dicitur unum quod est principium numeri, qui est discreta quantitas, (6) causatus ex divisione materiae, vel continui; & talis non est nisi in materialibus.

Ad secundum dicendum, quod etiam secundum Philosophos qui distinguunt numerum substantiarum separatarum per causam, & causatum, causa, & causatum non sunt per se distinguenda, sed secundum eos consequuntur ad principia distinctionis: cum enim distinctio sit, per se loquendo, per hoc quod est major, vel minor compositio, & secundum distantiam potentiae, & actus, secundum eos, sequitur quod illud quod est plus in actu, sit causa eius quod est minus, secundum quem modum dicunt multitudinem ab uno primo simplici processisse; quem tamen modum dicit Commentator in XI. Metaphys. (qui est XII. Lib. Arist. comm. xxxviii. in fine) insufficienter probatum, & concedit ab uno primo simplici immediate potuisse plura procedere: ita & nos concedimus omnes naturas intellectuales immediate a Deo processisse distinctas secundum ordinem sapientiae disponentis diversos gradus naturarum spiritualium. Et ideo remoto quod infidelitatis est, scilicet ordine causalitatis ab Angelis, & retento quod fidei consonat, scilicet gradu simplicitatis, habebimus eundem modum distinctionis quem ipsi habuerunt.

Ad tertium dicendum, quod ex ratione illa probatur simplicitas angelicae naturae, & praecipue illius quae in ea suprema est; sed pluralitas gradus ab ea

(4) *Al.* quidditas simplex & illa quae est &c. (5) *Al.* deest. Uno modo. (6) *Al.* creatus. (7) *Vulgata* scilicet, Ex Edit. P. Nic. (c) Lib. IV. Dialog. cap. vi.

non tollitur. Praeterea non est loquendum de Angelis sicut de divina natura, specialiter cum plures Angeli non tantum numero, sed specie differant, ut dicitur.

Ad quartum dicendum, quod Angeli non sunt facti propter motum corporalium, quia nihil fit propter vilius se: unde si sunt aliqua substantiae non moventes, non sequitur quod sint superfluae. Nihilominus tamen dicendum, quod ex omnibus substantiis illis provenit aliqua utilitas per juvenitum in rebus corporalibus: quia inferiores Angeli in motu sphaerarum Deo ministrant, sicut a quibusdam dicitur, & probabile videtur, cum Gregorius (c) dicat corporalem creaturam per spiritualem administrari. Illuminatio autem inferiorum Angelorum est a Deo per proximos, & medios, ut dicit Dionysius (coel. Hierar. ad fin. xiiii. cap.) & ita omnes influentiam habent super motum corporalium, vel ad minus quantum ad custodiam hominum, quae pertinet ad ultimum ordinem.

Ad quintum dicendum, quod verba ista aliter a Gregorio, & a Dionysio exponuntur; & quantum ad aliquid eodem modo: in hoc enim conveniunt quod Angelorum numerus non est determinatus nobis; sed in hoc differunt, quia Dionysius (ubi sup. cap. xiv. in princ.) vult, quod cum dicitur, *Millia millium*, unum mille multiplicat aliud, ac si diceret, *Milliesies mille*; & sic aequalis numerus importatur, cum dicitur, *Millia millium* primo, & *decies centena millia* secundo, quod habet una littera. Tantum enim est decies centum millia, quantum millies millia. Et secundum hoc datur intelligi quasi aequalis numerus ministrantium; & assistentium. Vel secundum aliam litteram (7) quae habet, *Millia millium ministrabant ei*, & *decies millies centena millia assistebant ei*: datur intelligi, quod numerus assistentium excedit numerum ministrantium propter suam nobilitatem; quod consonat ei quod supra dictum est secundum intentionem Dionysii (loc. cit.) quod scilicet nobiliores creaturae plures sunt. Unde dicit, quod in hoc verbo maximus numerus apud nos nomen proprium habens, scilicet mille, multiplicatur per omnes maximos numeros, scilicet limites nominatos, scilicet per se ipsum, cum dicitur *Millia millium*; per denarium cum dicitur, *Decies millies*, per centenarium cum dicitur, *Centena millia*: in quo ostenditur maxima numerositas excedens nostrum intellectum. Sed Gregorius vult quod sit constructio partitiva, cum dicitur, *Millia millium*, quasi diceret, *Millia de numero millium*: unde vult quod datur intelligi major numerus ministrantium quam assistentium, per hoc quod ad administrantes ponitur numerus non determinatus, & ad assistentes determinatus.

ARTICULUS IV.

Utrum unius speciei sint plures Angeli.

1. **A**D quartum sic proceditur. Videtur quod sint plures Angeli unius speciei. Sicut enim Angelus est substantia simplex, ita & anima. Sed omnes animae rationales sunt unius speciei. Ergo & omnes Angeli.

2. Praeterea. Perfectio una secundum speciem est eorum quae in specie conveniunt. Sed omnes An-

geli sunt perfectibiles una perfectione secundum speciem, quae est gratia, vel gloria. Ergo videtur quod sint unius speciei.

3. Praeterea. Divinae bonitatis, ut dictum est, proprium est nobiliora in entibus magis multiplicare, ut bonitas sua magis diffundatur. Sed in vilius creaturis invenitur magna multitudo participantium unam speciem. Ergo videtur quod multo fortius hoc sit in Angelis.

4. Praeterea. Secundum Boetium (a) (II. de Consol. prosa iv. in med. ex viii. cap.) nullius rei sine consortio potest esse jucunda possessio. Sed in Angelis est maxima jucunditas, cum delectatio sit de ratione felicitatis, secundum Philosophum in I. Ethic. Ergo videtur quod in Angelis sit multorum consortium in una specie.

Sed contra. Multiplicatio individuorum unius speciei non est nisi ad conservandum speciei perpetuitatem, quae in uno salvari non potest: unde in corporibus incorruptilibus non est nisi unum individuum unius speciei, ut sol, & luna. Sed Angelus est substantia incorruptibilis. Ergo non sunt plures Angeli unius speciei.

Praeterea. Angelus est perfectior quolibet corpore. Sed aliquid corpus ad tantam perfectionem pervenit ut nihil suae naturae sit extra ipsum, ut patet in his quae constant ex tota materia suae speciei, ut patet in caelo, ut dicitur in I. Coel. & mundi (a text. xci. usque ad xcvi. Ergo videtur quod multo fortius extra unum Angelum non sit aliquid suae speciei.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt tres opiniones. Quidam enim dixerunt, quod omnes Angeli sunt unius speciei, adeo quod etiam Angelus, & anima non differunt specie. Alii vero dicunt, quod Angelus, & anima differunt specie, & Angeli unius ordinis ab Angelis alterius ordinis: sed omnes qui sunt unius ordinis, sunt unius speciei. Alii vero dicunt, quod nullus Angelus est unius speciei cum alio: & haec opinio concordat cum dictis Philosophorum, & etiam Dionysii, qui ponit in x. cap. cael. Hierarch. (in princ.) in eodem ordine esse primos, medios, & ultimos. Et huic necessarium est consentire, tum ex immaterialitate, tum etiam ex incorporeitate. Si enim immateriales ponuntur, cum nulla forma, vel natura multiplicet numerum nisi in diversitate materiae, oportet quod forma simplex, & immaterialis, non recepta in aliqua materia, sit una tantum: unde quicquid est extra eam, est alterius naturae, eo quod distat ab eo secundum formam, non secundum materiale principium, quod ibi nullum est. Talis autem diversitas causat differentiam in specie. Unde oportet quoslibet duos Angelos acceptos differre secundum speciem. Hoc etiam de necessitate sequitur, si ex materia componantur, dummodo non ponantur corporea: quod sic patet. Quorumcumque materia secundum esse differre ponitur, oportet, si ista materia est ejusdem ordinis in utroque (sicut materia generabilium, & corruptibilium est una) quod diversae formae, secundum quas diversum esse accipit, recipiantur in diversis

(1) *Al.* deest enim. Ex Edit. P. Nicolai. (a) Citat etiam ex eodem 1. 2. quest. iv. art. 7. & in quest. disp. de pot. q. ix. art. 5. argum. 23. Sed apud illud non occurrit: nam quod hic prius ad marginem indicabatur II. de Consol. pros. iv. in med. fictitium est.

partibus materiae. Non enim una pars materiae, diversas formas oppositas, & disparatas simul recipere potest. Sed impossibile est in materia intelligere diversas partes, nisi praetelligatur in materia quantitas dimensiva ad minus interminata, per quam dividatur, ut dicit Commentator in Libro de substantia orbis (cap. i. post princ.) & in I. Physic. quia separata quantitate a substantia, remanet indivisibilis, ut in I. Physic. Philosophus dicit. Sed nulla forma recipitur in materia sub quantitate intellecta, nisi forma corporalis. Ergo impossibile est duos Angelos communicare in materia, vel in potentia unius ordinis. Sed omnis forma, vel natura quae recipitur in diversis gradibus potentiarum, recipitur secundum prius & posterius secundum esse. Impossibile est autem naturam speciei communicari ab individuis per prius & posterius, nec secundum esse, nec secundum intentionem; quamvis hoc sit possibile in natura generis, ut dicitur in III. Metaph. (text. xi.) Ergo impossibile est duos Angelos, si sunt incorporei, esse unius speciei.

Ad primum ergo dicendum, quod quamvis anima sit forma simplex, sicut & Angelus, tamen anima non recipit esse a Deo, nisi in corpore: quia, secundum Augustinum, & infundendo creatur, & creando infunditur. Unde ex corpore recipit esse individuum: quod quia non dependet ex corpore, remanet individuum, etiam destructo corpore. Ideo Augustinus dicit (VII. Lib. de Gen. ad litt. plures, a cap. iiii. usque ad xiiii. & ad Renatum Lib. I. de origine animae) quod impossibile est positio illorum haereticorum qui dicunt, plures animas ante corpus creatas fuisse. Sic autem non est in Angelo; & ideo non est ratio similis.

Ad secundum dicendum, quod hoc tenet in perfectionibus quae sunt de natura rei, non autem in perfectionibus superadditis, quae non sequuntur ex principiis naturae, quales sunt gratia, & gloria. Posunt enim etiam in corporibus diversa secundum speciem unum specie colorem habere.

Ad tertium dicendum, quod perfectio universi essentialis non attenditur in individuis, quorum multiplicatio ordinatur ad perfectionem speciei, sed in speciebus per se. Unde magis apparet divina bonitas in hoc quod sunt multi Angeli diversarum specierum, quam si sint unius speciei tantum.

Ad quartum dicendum, quod delectatio, secundum Philosophum in Ethicis (X. Lib. cap. viii.) sequitur operationem perfectam: & ideo ad jucunditatem consortium exigitur in illa natura in qua non potest esse in uno perfecta operatio sine alterius adiutorio, ut in hominibus & in quibus unus per seipsum non sufficit ad operationem suae speciei: quod non potest in Angelis poni: & ideo huiusmodi objectio est vana. Non tamen negamus quin unus Angelus ab alio juvetur, cum inferiores per superiores illuminentur: & in hac societate est jucunditas civium caelestis curiae. Sed ad hoc non exigitur unitas speciei, sed conformitas gratiae.

AR-

ARTICULUS V.

Utrum Angeli sint unius generis.

1. **A**D quintum sic proceditur. Videtur quod Angeli non reducuntur in unam genus. Quaecumque enim sunt unius generis, communicant in una potentia generis, ut dicitur in X. Metaphysic. (text. xxii.) sed Angeli non communicant in una potentia generis, quia immateriales sunt. Ergo videtur quod non sint unius generis.

2. Præterea. Quaecumque exeant ab aliquo communi, per divisionem exeant ab illo, & prius erant in illo in potentia. Sed Angelus non exit de potentia in actum, nisi sumatur potentia agentis; alias esset generabilis, & corruptibilis: nec iterum est ponere aliquid unum secundum rem in plures Angelos divisum: hoc enim non posset esse, nisi illud unum esset quantum. Ergo non inveniuntur plures Angeli unius generis.

3. Præterea. Omne genus univoce, & æqualiter prædicatur de suis speciebus. Sed essentialia Angelorum, quæ consequuntur naturam communem in ipsis, inveniuntur in Angelis secundum magis & minus, ut in littera dicitur. Ergo videtur quod non sint unius generis.

4. Præterea. Quod differt ab alio in specie, si communicat cum eo in genere, oportet esse compositum ex genere, & differentia. Sed compositio generis, & differentie præsupponit compositionem formæ, & materiæ, ut videtur: quia, secundum Avicennam (tract. v. suæ Metaph. cap. v. vi. & vii.) differentia sumitur ex principiis formalibus rei; genus autem ex materialibus; unde in V. Metaph. (text. xi.) dicuntur esse genere unum quæ in materia conveniunt. Ergo videtur, cum Angelus non sit compositus ex materia & forma, & unus differat in specie ab alio Angelo, quod non possit etiam in genere convenire.

Sed contra. Genus substantiæ est tantum genus unum. Sed quilibet Angelus est in genere substantiæ. Ergo videtur quod in genere uno conveniant.

Præterea. Differentia addita generi constituit speciem. Sed incorporeum, secundum Porphyrum (Isag. Lib. I. cap. de differentia) est differentia substantiæ. Ergo substantia incorporea est species substantiæ. Prædicatur autem de multis Angelis specie differentibus. Ergo est genus subalternum. Et ita in genere subalterno etiam Angeli conveniunt.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod secundum Avicennam (ubi supra) omne id quod habet esse aliud à sua quidditate, oportet quod sit in genere: & ita oportet quod omnes Angeli ponantur in prædicamento substantiæ. Hæc est enim ratio substantiæ, prout est prædicamentum, secundum Avicennam (loc. cit.) quod sit res quidditatem habens, cui debeat esse per se, non in alio, scilicet quod sit aliud à quidditate ipsa: & ideo ex ipsa possibilitate quidditatis trahitur ratio generis; ex complemento autem quidditatis trahitur ratio differentie, secundum quod appropinquat ad esse in actu; sed hoc differenter contingit in substantiis compositis, & simplicibus: quia in compositis possibilitas est ex parte materiæ, sed complementum est ex parte formæ; & ideo ex parte materiæ sumitur genus, & ex

parte formæ differentia: non autem ita quod materia sit genus, aut forma differentia, cum utrumque sit pars, & neutrum prædicetur; sed quia materia est materia totius, non solum formæ, & forma perfectio totius, non solum materiæ; ideo totum potest assignari ex materia, & forma, & ex utroque. Nomen autem designans totum ex materia, est nomen generis; & nomen designans totum ex forma, est nomen differentie, & nomen designans totum ex utroque, est nomen speciei: & hoc patet si consideretur quomodo corpus est genus animæ corporis, & animatum differentia: semper enim invenitur genus sumptum ab eo quod materiale est, & differentia ab eo quod est formale: & inde est quod differentia determinat genus, sicut forma materiam. In simplicibus autem naturis non sumitur genus, & differentia ab aliquibus partibus, eo quod complementum in eis, & possibilitas non fundatur super diversas partes quidditatis, sed super illud simplex: quod quidem habet possibilitatem secundum quod de se non habet esse, & complementum prout est quædam similitudo divini esse, secundum hoc quod appropinquabilis est magis & minus ad participandum divinum esse: & ideo quot sunt gradus complementi, tot sunt differentie specificæ.

Ad primum ergo dicendum, quod non oportet quod conveniant nisi in una intentione potentie, quæ est possibilitas recipiendi esse à Deo, in quo subsistant sine quantitate, & materia.

Et per hoc patet responsio ad secundum: quia non oportet esse unam numero potentiam quæ dividatur in omnes Angelos, vel in qua prius fuerint in potentia, quam in actu.

Ad tertium dicendum, quod genus prædicatur æqualiter de speciebus quantum ad intentionem, sed non semper quantum ad esse, sicut in figura, & numero, ut in III. Metaph. (text. xi.) dicitur. Sed hoc in speciebus non contingit, ut ibidem dicitur: unde ex hoc sufficienter posset probari quod non sunt unius speciei, non autem quod non sunt unius generis, cum conveniant in genere, ad quod se habent omnes Angeli, sicut diversæ species numerorum se habent ad numerum, quarum una secundum esse est prior alia.

Ad quartum patet responsio per ea quæ dicta sunt.

ARTICULUS VI.

Utrum Angelus, & anima differant specie.

I. P. quest. lxxv. art. 7. contra Gent. II. cap. xciv. & opusc. 1. cap. xxv. art. 7.

1. **A**D sextum sic proceditur. Videtur quod Angelus, & anima specie non differant. Quaecumque enim conveniunt in ultima differentia constitutiva, sunt eadem specie, quia ipsa est quæ complet rationem speciei. Sed Angelus, & anima sunt huiusmodi. Ergo non differunt secundum speciem. Probatio minoris. Ultima differentia constitutiva sumitur ab eo quod nobilissimum in re est, cum se habeat ad genus, & differentias præcedentes proportionabiliter, sicut forma ad materiam. Sed Angelus, & anima conveniunt in eo quod est nobilissimum in utroque, scilicet in intellectu. Ergo conveniunt in ultima differentia constitutiva.

2. Si diceret, quod ultima differentia constitutiva Angeli est intellectuale, quod ab intellectu sumitur; ultima autem differentia animæ est rationale,

le, sicut etiam Dionysius (cap. i. cœl. Hier.) videtur distinguere ordinem intellectualium, & rationalium: contra. Ea quæ conveniunt communiter in duobus, non distinguunt inter ipsa. Sed intellectus non tantum ponitur in Angelis, sed etiam in anima, ut patet in III. de Anima (text. v.) similiter & ratio non tantum animæ, sed etiam Angelo convenit: unde Gregorius in homil. Epiph. Angelum animal rationale vocat; & supra Magister creaturam rationalem in Angelum, & animam distinguit. Ergo Angelus, & anima non differunt penes rationale, & intellectuale.

3. Si diceret, quod distinguitur penes unibile corpori, & non unibile; contra. Quidquid consequitur rem habentem esse completum, non distinguit eam essentialiter à re alia: quia omnia huiusmodi quæ sic consequuntur rem, sunt de genere accidentium. Sed unio ad corpus est quædam relatio quæ consequitur animam habentem in se esse completum ad corpus non dependens: alias sine corpore esse non posset. Ergo hoc quod est unibile corpori, non distinguit essentialiter, vel secundum speciem animam ab Angelo.

4. Præterea. Differentia specifica non assignatur alicui rei nisi secundum quod est in genere ut species: quia differentia est quæ abundat speciei à genere. Sed anima, in quantum est forma talis corporis, non est in genere substantiæ ut species, sed ut principium. Cum ergo unibilitas non conveniat animæ, nisi secundum quod est forma, videtur quod esse unibile non possit esse distinguens secundum speciem animam ab Angelo.

5. Præterea. Ea quorum est unus finis, non differunt specie, cum cuilibet rei proprius finis respondeat. Sed idem est finis Angeli, & animæ rationalis, scilicet beatitudo æterna, ut supra distinct. i. Magister dicit; quod etiam haberi ex eo potest quod dicitur Matth. xxii. 30. *Erunt sicut Angeli Dei in cælo.* Ergo Angelus, & anima non differunt specie.

Sed contra. Plus differt anima ab Angelo, quam unus Angelus ab alio. Sed unus Angelus differt ab alio secundum speciem, ut dictum est. Ergo multo fortius anima ab Angelo.

Præterea. Eidem formæ, vel perfectioni respondet idem perfectibile. Sed anima, & Angelus sunt quædam formæ, prout communiter omnes substantias à materia separatas formas dicimus, quarum formæ materiales sunt imagines, ut Boetius in Lib. I. de Trinit. (in fine) dicit. Cum ergo animæ respondeat hoc perfectibile quod est corpus humanum, Angelo vero vel nullius, vel alterius speciei, ut corpus æereum, secundum quod Augustinus (Lib. III. de Gen. ad lit. cap. ii.) videtur dicere, vel etiam corpus cæleste secundum opinionem Avicennæ (Lib. de intelligentiis) & quorundam Philosophorum; videtur quod anima, & Angelus non sunt unius speciei.

SOLUTIO.

Respondeo dicendum, quod circa hoc sunt tres opiniones.

Quidam enim dicunt, quod anima non est in genere substantiæ sicut species, sed sicut principium, cum sit forma: unde non proprie dicitur anima specie differre, vel convenire cum alia substantia; sed proprie dicitur, quod secundum animam compositum ab alia, vel cum alia substantia, convenit specie, vel differt. Sed hoc non videtur esse necessarium: quia, ut Avicenna dicit in sua Metaphysica

(tract. ii. cap. i. & tract. vi. cap. v.) ad hoc quod aliquid sit proprie in genere substantiæ, requiritur quod sit res quidditatem habens, cui debeat esse absolutum, ut per se esse dicatur, vel subsistens: & ideo duobus modis potest contingere quod aliquid ad substantiæ genus pertinet, non sit in genere substantiæ sicut species: vel quia res illa non habet quidditatem aliam nisi summi esse; & propter hoc Deus non est in genere substantiæ sicut species, ut ipse Avicenna dicit (ubi sup. in tract. vi. cap. v. vi. & vii.) vel quia res illa non habet esse absolutum, ut ens per se dici possit; & propter hoc materia prima, & formæ materiales non sunt in genere substantiæ sicut species, sed solum sicut principia. Anima autem rationalis habet esse absolutum, non dependens à materia, quod est aliud à sua quidditate, sicut etiam de Angelis dictum est: & ideo relinquitur quod sit in genere substantiæ sicut species; & etiam sicut principium, in quantum est forma huius corporis: & inde venit ista distinctio, quod formarum quædam sunt formæ tantum, sicut formæ materiales, quæ non sunt species substantiæ; quædam vero sunt formæ, & substantiæ, sicut animæ rationales.

Secunda opinio est eorum qui dicunt, animam, & Angelum unius speciei esse: quod nullo modo potest esse, si ab anima, & Angelo compositio formæ, & materiæ removeatur, ut supra de Angelis dictum est.

Et ideo tertia opinio communior est, cui assentiendum videtur, quod anima, & Angelus specie differunt.

Quibus autem differentiis specificis distinguantur, diversimode assignatur. Quidam enim assignant eas specie distingui, per hoc quod est unibile corpori, & non unibile. Alii vero per hoc quod est rationale, & intellectuale esse. Tertio secundum hoc quod est habere intellectum possibilem respectu superiorum tantum, quod convenit Angelo, qui à superiori, scilicet Deo, vel Angelo, illuminationem recipit: & secundum hoc quod est habere intellectum possibilem respectu superiorum, & inferiorum, quod convenit animæ humanæ, quæ etiam à superioribus illuminatur, & à phantasmatis cognitionem recipit. Quarto secundum hoc quod est habere veritatem immutabilem, quod Angelo convenit, eo quod immutabiliter adhaereat bono, vel malo ad quod se semel per electionem convertit; vel habere mutabilem veritatem, quod homini convenit, qui de bono in malum converti potest, & e contrario. Quinto secundum virtutem interpretativam: quia secundum Damascenum (Lib. II. ordo Fidei iii. cap. in princip.) Angelus interpretatur, vel loquitur quibusdam nutibus, & signis intellectualibus sine vocis expressione, ut infra patebit; homo autem loquitur voce expressa. Nec est mirum quod sic diversimode Angeli, & animæ differre assignantur: quia differentie essentialis, quæ ignotæ, & innominatæ sunt secundum Philosophum in VIII. Metaph. (text. xxxv. xxxvi. xxxvii. & sequens) designantur differentiis accidentalibus, quæ ex essentialibus causantur; sicut causa designatur per suum effectum, sicut calidum, & frigidum, assignantur differentiæ ignis, & aquæ. Unde possunt plures differentie pro specificis assignari, secundum plures proprietates rerum differentium specie, ex essentialibus differentiis causatas; quarum tamen istæ melius assignantur, quæ priores sunt, quasi essentialibus differentiis propinquiores.

Cum

Cum ergo substantiarum simplicium, ut dictum est de Angelis, sit differentia in specie secundum gradum possibilitatis in eis, ex hoc anima rationalis ab Angelis differt, quia ultimum gradum in substantiis spiritualibus tenet, sicut materia prima in rebus sensibilibus, ut dicit Commentator in III. de Anima (comm. v. & vi.) Unde quia plurimum de possibilitate habet, esse suum est adeo propinquum rebus materialibus, ut corpus materiale illud possit (1) participare, dum anima corpori unitur ad unum esse: & ideo consequuntur istae differentiae inter animam & Angelum, unibile, & non unibile, ex diverso gradu possibilitatis. Item ex eodem sequuntur aliae differentiae, rationale, & intellectuale: quia ex hoc quod Angelus plus habet de actu quam anima, & minus habet de potentia, participat quasi in plena luce naturam intellectualem (unde intellectualis dicitur) anima vero quia extremum gradum in intellectualibus tenet, participat naturam intellectualem magis defectivè quasi obumbrata: & ideo dicitur rationalis, quia ratio, ut dicit Isaac in Lib. de definitionibus, oritur in umbra intelligentiae. Tertia vero distinctio sequitur ex prima, & secunda: ex hoc enim quod anima corporis forma, & actus est, procedunt ab essentia ejus quaedam potentiae organicae affixae, ut sensus, & hujusmodi, ex quibus cognitionem intellectualem accipit, propter hoc quod rationalis est habens cognitionem decurrentem ab uno in aliud; & sic à sensibilibus in intelligibilia venit, & per hoc ab Angelo differt, qui non à sensibilibus discutendo ad intelligibilia, cognitionem accipit. Quarta autem distinctio sequitur ex secunda: quia dicitur, quod per hoc quod Angelus intellectum deiformem habet, convertitur ad quodcumque immobiliter; per quod ab anima dicitur Angelus differre, quae non intellectu deiformi, sed per inquisitionem rationis cognitionem habet. Quinta etiam sequitur ex prima: quia propter hoc quod anima corpori unitur, potest vocem corporalem formare, non autem Angelus.

Unde patet quod istarum distinctionum prima melior est, quia accipitur secundum esse animae, quod primum est; secunda autem, & tertia accipiuntur penes virtutem cognoscitivam, vel intellectivam tantum, sicut secunda; vel penes intellectivam simul, & sensitivam, sicut tertia. Quarta autem accipitur penes virtutem appetitivam: quia electio ad appetitum pertinet, ut dicit Philosophus in Ethicis (Lib. VI. cap. 11.) per quam anima mutabiliter convertitur. Unde cum appetitiva posterior sit cognitiva, haec minus valet quam praecedentes. Quinta accipitur penes virtutem motivam: formatio enim vocis est per motum corporalem membrorum. Motiva autem posterior est cognitiva, & appetitiva: unde minus valet inter alias.

Ad primum ergo dicendum, quod differentia non est nobilior genere, sicut natura una est nobilior altera, vel sicut forma una nobilior est alia: quia differentia nullam formam dicit, quae implicite in natura generis non contineatur, ut dicit Avicenna (tract. v. suae Metaph. cap. ult.) genus enim non significat partem essentiae rei, sed totum. Sed dicitur genere nobilior, sicut determinatum indeterminato; & per hunc modum habere intellectum sic, est nobilior quam habere intellectum simpliciter; & habere sensum sic, quam habere sensum simpliciter: & ideo anima, & Angelus non conveniunt in

(1) Al. additur esse. (2) Al. cognitionis. (3) Al. habitu.

eo quod per modum istum est nobilissimum in eis: unde non oportet quod conveniant in differentia ultima specifica, & ita sint idem specie.

Ad secundum dicendum, quod in homine est intellectus; non tamen propter hoc in ordine intellectualium proprie ponitur: quia illa substantia intellectualis dicitur, cujus tota cognitio secundum intellectum est, quia omnia quae cognoscit, subito sine inquisitione sibi offeruntur; non autem ita est de cognitione animae, quia per inquisitionem, & discursum rationis ad notitiam rei venit: & ideo rationalis dicitur, quia ejus cognitio secundum terminum tantum, & secundum principium intellectualis est: secundum principium, quia prima principia sine inquisitione statim cognoscit (unde habitus principiorum indemonstrabilium intellectus dicitur) secundum terminum vero, quia inquisitio rationis ad intellectum rei terminatur; & ideo non habet intellectum, ut naturam propriam, sed per quamdam participationem. Ratio autem & de Deo, & de Angelis dicitur; tamen alio modo sumitur, secundum quod scilicet omnis (2) cognitio immaterialis ratio potest dici, prout dividitur ratio contra sensum, & non contra intellectum.

Ad tertium dicendum, quod unibilitas non est propria differentia essentialis; sed est quaedam designatio essentialis differentiae per effectum, ut dictum est.

Et per hoc etiam patet responsio ad quartum: quia illud quod convenit animae, in quantum est forma, est effectus differentiae essentialis.

Ad quintum dicendum, quod ea quae differunt specie, differunt secundum finem proximum, qui est permanentia, vel operatio rei, ut in II. Cael. & mund. dicitur. Possunt tamen convenire in fine ultimo, & hujusmodi finis est (3) beatitudo.

EXPOSITIO PRIMAE PARTIS TEXTUS.

ET quatuor quidem Angelis videntur attributa. Videtur inconvenienter numerare: quia Dionysius in x. caelest. Hierar. attribuit tria Angelis, scilicet essentiam, virtutem, & operationem: hic autem de operatione non fit mentio.

Præterea in XI. Metaph. (comm. xxxviii.) dicitur à Commentatore quod substantiae separatae dividuntur in voluntatem, & intellectum: & ita videtur quod duo tantum debeant esse attributa.

Præterea. Liberum arbitrium est facultas rationis, & voluntatis. Ergo videtur quod non debeat dividi contra tertium attributum.

Item quaeritur de ratione numerari. Ad hoc dicendum, quod haec attributa accipiuntur secundum haec tria, substantia, species, & virtus, quae sic differunt. Res enim potest considerari, secundum quod est principium alterius; & sic invenitur in re virtus; & secundum hoc attribuitur Angelis liberum arbitrium. Vel secundum quod est in se, & hoc dupliciter: vel quantum ad ipsam naturam subsistentem, vel quantum ad modum perfectionis ejus, secundum quam speciem sortitur; & sic est species, & tertium attributum, quod est naturae rationalitas, secundum quod ratio dicta est in Angelis esse. Si vero quantum ad ipsam naturam subsistentem, sic est substantia; & secundum hanc duo sumuntur secundum duplicem acceptionem ejus: scilicet prout dicitur quidditas rei, & sic su-

(1) Al. deest non. (2) Al. deest in quibus. (3) Al. in secunda. (4) Al. habent. (5) Vulgata: An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, &c. (6) Al. deest dicitur.

mitur primum attributum, scilicet essentia simplicitas; vel secundum quod dicitur hypostasis, & sic sumitur secundum, scilicet personalitas.

Ad primum ergo dicendum, quod operationis principium est ipsum Angelus: & ideo non numeratur inter collata sibi à creatione.

Ad secundum dicendum, quod ista duo sunt quasi duae potentiae ejus: unde reducitur ad ultimum attributum, & ad tertium diversimode.

Ad tertium dicendum, quod in tertio attributo ponitur ratio, & voluntas, non secundum quod sunt potentiae consequentes essentiam, sed ut per eas designatur species essentiae, ex qua procedunt, sicut etiam rationale ponitur differentia hominis; sed ad quartum pertinent, secundum quod sunt potentiae.

Differentem essentiam tenuitatem, & differentem sapientiam perspicacitatem, atque differentem arbitri libertatem, & habilitatem recte habuisse intelliguntur. Quomodo hoc sit, ex dictis patet: quia quanto quidditas est magis propinqua ad esse divinum, tanto minus habet de potentia, & ita est major simplicitas: & ita etiam cetera nobiliora erunt, in quantum nobilior esse recipiunt.

Qui tunc per naturalia bona aliis exercebant, ipsi etiam per munera gratiae aliis praerant. Quantum ad illos qui ponunt Angelos in gratuitis creatos, facile est rationem assignare: quia ad nihil aliud potuit gratia mensurari, nisi ad capacitatem naturae. Si autem ponantur in gratia (4) non creati, tunc cum in naturalibus simul accipiendus sit conatus, secundum quod naturalia dicimus etiam illa in quae per principia naturalia possumus, prout naturale contra gratuitum dividitur; probabile est etiam ut cujus natura est dignior, etiam conatus esset major in illud ad quod natura ordinabatur, cum non esset aliquid retardans, sicut in nobis, (5) in quibus corpus quod corrumpitur, aggravat animam (Sapient. ix. 15.) Et ideo quidquid sit de Angelis, certum est quod nobis non infunditur gratia secundum mensuram naturalium, sed magis secundum mensuram conatus.

DIVISIO SECUNDAE PARTIS TEXTUS.

HIC Magister inquit, quales Angeli effecti sunt secundum culpam, vel gratiam: & dividitur in partes duas. In prima ostendit quod Angeli non sunt facti mali in principio suae creationis; in secunda ostendit qua perfectione erant boni, ibi: *Hic inquiri solet, quam sapientiam habuerunt.* Prima in duas. In prima ponit, quaestionem; in secunda prosequitur eam secundum diversas opiniones, ibi: *Putaverunt enim quidam, Angelos qui ceciderunt, creatos esse malos.* Et circa hoc duo facit. Primo ponit opinionem dicentium Angelos creatos esse malos; (6) secundo ponit contrariam opinionem, ibi: *Aliis autem videtur omnes Angelos creatos esse bonos.* Et circa hoc tria facit. Primo ponitur opinio; secundo improbatio primae opinionis, & confirmatio hujus, auctoritate, & ratione, ibi: *Ad hoc confirmandum utuntur testimonio Augustini;* tertio ponitur responsio ad auctoritates primae opinionis, ibi: *Ideoque Augustinus exterminans opinionem eorum qui Angelos creatos fuisse malos putant, auctoritate, & ratione probat bonos fuisse creatos:* & primo exponitur auctoritas Job; secundo auctoritas Evangelii, ibi: *Deinde qualiter verba Do-*

In II. Sent. Tom. II.

(4) Al. deest non. (5) Al. deest in quibus. (6) Al. in secunda. (7) Al. habent. (1) Vulgata: An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, &c. (2) Al. deest dicitur.

mini, quae supra posuit, accipienda sint, Augustinus aperit.

Hic inquiri solet quam sapientiam habuerunt aut casum, vel confirmationem. Hic ostenditur quam perfectionem (7) habuerint Angeli in principio suae creationis: & primo quantum ad cognitionem; secundo quantum ad dilectionem, ibi: *Solet etiam quaeri, utrum aliquam Dei, vel sui dilectionem invicem habuerint.*

QUAESTIUNCULA II.

HIC tria quaeruntur.

Primo. Utrum Angelus in principio suae creationis malus fuerit.

Secundo. De naturali cognitione Angelorum.

Tertio. De dilectione eorum.

ARTICULUS I.

Utrum Angelus in principio suae creationis potuerit esse malus.

I. P. quaest. lxxiii. art. 4. & 5. & III. cont. Gent. cap. cvii.

1. AD primum sic proceditur. Videtur quod Angelus in principio suae creationis malus esse potuit. Dicitur enim ad Rom. ix. 21. (1) *Numquid non habet potestatem figulus ex eodem luto facere aliud vas in honorem, & aliud in contumeliam?* Vasa quae in honorem Deus, sicut figulus, facit, sunt sancti, qui preparantur in gloriam; vasa autem in contumeliam sunt peccatores preparati ad pernam. Ergo potest Deus quosdam justos, & quosdam peccatores creare; & sic potuit Angelus in principio creationis suae malus esse.

2. Præterea. Isaia xl. (2) dicitur, quod Deus est faciens bonum, & creans malum. Sed primum malum inventum est in Angelo. Ergo videtur quod à Deo creatus sit malus.

3. Præterea. Secundum Augustinum (super Gen. ad litteram Lib. IV. cap. xxv.) Angelus, & homo, ad minus secundum animam, simul creati sunt. Sed homo factus est propter reparationem ruinae angelicae; non autem hoc esset, Angelo adhuc non ruente. Ergo videtur quod Angelus in principio creationis suae malus, & ruens fuit.

4. Præterea. In naturis corporalibus videmus quod statim ut res incipit esse, habet operationem suam, unde idem est instans ad quod terminatur generatio ignis, & in quo incipit motus localis ejus. Sed voluntas Angeli est virtuosior quam natura corporalis. Ergo in principio creationis, voluntas in operationem exire potuit. Sed per operationem suam, quae indivisibilis est, & ita in instanti compleri potuit, factus est malus. Ergo bene dicitur, quod in primo instanti suae creationis potuit esse malus.

5. Præterea. Si prius fuit bonus, & postea malus, est signare ultimum instans in quo fuit bonus, vel innocens, & primum in quo fuit malus. Aut est ergo unum & idem instans; & sic simul est bonus, & malus: aut aliud & aliud; & sic cum inter quolibet duo instantia sit unum tempus medium, in tempore isto neque erit bonus, neque malus: quorum utrumque est impossibile. Ergo Angelus non est factus ex

In II. Sent. Tom. II.

(1) Al. deest non. (2) Al. deest in quibus. (3) Al. in secunda. (4) Al. habent. (5) Vulgata: An non habet potestatem figulus lutu ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, &c. (6) Al. deest dicitur.